

Erman ERBAYKAL

Erhan ÖZDEMİR

AKADRO
YAYINLARI

BANKACILIK VE FİNANS

Para Teorileri ve Paranın Tarihi

Finansal Sistem ve Bankacılık

Merkez Bankacılığı ve Para Politikası

Banka Muhasebesi

İstatistik

Ticari Aritmetik

A KADRO

Eğitim Kurumları

BAKIRKÖY

İletişim Adresi

Cevizlik Mahallesi İstanbul Cad.

Mor Sümbül Sokak No. 25

Bakırköy / İstanbul

Tel (Pbx): 0 (212) 542 30 00

E-mail: info@akadroegitim.com

İletişim ve Bilgi Hattımız : 0 (850) 346 46 40

www.akdrue.com | www.akadroegitim.com | www.akadroyayinlari.com

Editör

Erman ERBAYKAL

Erhan ÖZDEMİR

Grafik Tasarım

Sima HEDAYATI

Baskı

Gülmat Matbaacılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Maltepe Mah. Fazılpaşa Cd. No: 8/4 Topkapı - İstanbul

Bu eserin yayın hakkı A Kadro Özel Eğitim Hizmetleri Ticaret Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz kopya edilemez, çoğaltılamaz kısmen de olsa yayınlanamaz.

ÖN SÖZ

Bankacılık ve Finans

Bu kitap, başta kamu bankalarının yapmış olduğu, Müfettişlik, Uzman Yardımcılığı ve İç Kontrolör Yardımcılığı sınavlarına hazırlanan adaylar için tasarlanmış bir kaynaktır. Öğrencilerin kaynak bulmada zorlandığı ve sınavın en can alıcı konularından biri olan Bankacılık ve Finans alanında yeni başlayanların anlayabileceği şekilde sade bir dille yazılmıştır. Ticari Matematik ve İstatistik gibi konularda sınavda gelen sorular ışığında önemli noktalar örneklerle basitleştirilerek anlatılmıştır. Yine öğrencilerin zorlandığı ve sınavın ya da mesleğin en önemli konusu olan Banka Muhasebesi konusunda olabildiğince konu geniş tutulmuş ve örneklerle desteklenmiştir. Merkez Bankacılığı, Para ve Para Politikası, Finansal Sistem ve Uluslararası Finansal Sistemler konularında ise güncel veriler ışığında hazırlanmış eşsiz bir eser sizleri beklemektedir.

Çalışmalarınızda faydalı olması dileğiyle.

A KADRO YAYIN KURULU

İÇİNDEKİLER

PARA TEORİLERİ VE PARANIN TARİHİ ————— » 06

FİNANSAL SİSTEM VE BANKACILIK ————— » 39

MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA POLİTİKASI ————— » 55

BANKA MUHASEBESİ ————— » 82

İSTATİSTİK ————— » 144

TİCARİ ARİTMETİK ————— » 160

Erman ERBAYKAL

Erhan ÖZDEMİR

AKADRO
YAYINLARI

BANKACILIK VE FİNANS

Para Teorileri Ve
Paranın Tarihi

PARA VE BANKA

PARANIN TANIMI

Hanehalkı sektörü harcanabilir gelirin bir kısmını **tüketim** amacıyla, tüketime gitmeyen kısmını ise **tasarruf** amacıyla kullanır. Tasarruf kişilerin harcanabilir gelirlerini **değer saklama ve biriktirme aracı** olarak muhafaza etmeleri anlamına gelir. Değer saklama ve biriktirme araçlarına **varlık** denir. Varlıklar reel ve mali varlıklar olmak üzere ikiye ayrılır. Ev ve arsa reel varlıklar, bono, tahvil, hisse senedi ve para ise mali varlıklardır. Bu nedenle tasarruf, hanehalkı sektörünün harcanabilir gelirlerinin bir kısmını reel ve mali varlıklar olarak muhafaza etmeleri demektir. Hanehalkı sektörünün geçmişte yaptıkları tasarrufların birikmesine **servet** denir. Tasarruf akım bir değişken, tasarrufların birikmesi ile oluşan servet stok bir değişkendir. Dolayısıyla servet, değer saklama ve biriktirme aracı olarak kullanılan reel ve mali varlıkların toplamıdır. Reel varlıkların toplamına reel servet, mali varlıkların toplamına mali servet denir. Mali varlıklar malların satın alınmasında kullanılma kolaylığına ve hızına göre değerlendirilir. Bir mali varlığın malların satın alınmasında kullanılmasına değişim (mübadele) aracı olma fonksiyonu denir. Bu fonksiyonu yerine getiren tek mali varlık paradır. Bu nedenle **değişim (mübadele) aracı olma fonksiyonu** sadece paraya özgüdür. Paranın değişim (mübadele) aracı olması, kişilerin ellerindeki malları önce para karşılığında satmaları ve elde ettikleri para ile de daha sonra istedikleri malları satın almaları demektir. Örneğin buğday üreten ve ayakkabı satın almak isteyen bir çiftçinin, elindeki buğdayı önce para karşılığında satması ve daha sonra da bu para ile ayakkabı satın almasıdır. Sonuç olarak para değişim (mübadele) aracı olan bir mali varlıktır.

Bir mali varlığın değişim (mübadele) aracına yani paraya dönüşme kolaylığına ve hızına **likidite** denir. Bu yüzden para tanım gereği en likit varlıktır. Diğer bir ifade ile **tam likit** bir varlıktır. Likidite kavramından dolayı mali varlıklar para ve diğerleri (bono, tahvil ve hisse senedi) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bono, tahvil ve hisse senedi gibi daha az likit olan mali varlıklara **para benzerleri** denir. En likit mali varlık olan para, değişim (mübadele) aracı ile değer saklama ve biriktirme aracı olmak üzere iki fonksiyonu yerine getirirken, para benzerleri olarak adlandırılan bono, tahvil ve hisse senedi ise sadece değer saklama ve biriktirme aracı olma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Mal ve hizmetlerin satın alınmasında ve borçların geri ödenmesinde genel kabul gören mali varlığa **para** denir. Günümüzde uygulanan sistemin adı kağıt para sistemidir ve bu sistemde kullanılan kağıt paraya **itibari (fiat) para** denir. İtibari (fiat) para; merkez bankası tarafından basılan kağıt para (banknot) ve darphane tarafından basılan madeni paranın toplamıdır. Bir ekonomide dolaşımda mevcut olan kağıt ve madeni paranın yani itibari (fiat) paranın miktarına **nominal para arzı (M)** denir. Nominal para arzı; nakit (dolaşımdaki para), vadesiz mevduat ve vadeli mevduat olmak üzere üç kısımdan oluşur.

$$M = \text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)} + \text{Vadeli Mevduat (TD)}$$

Nakit= Cash

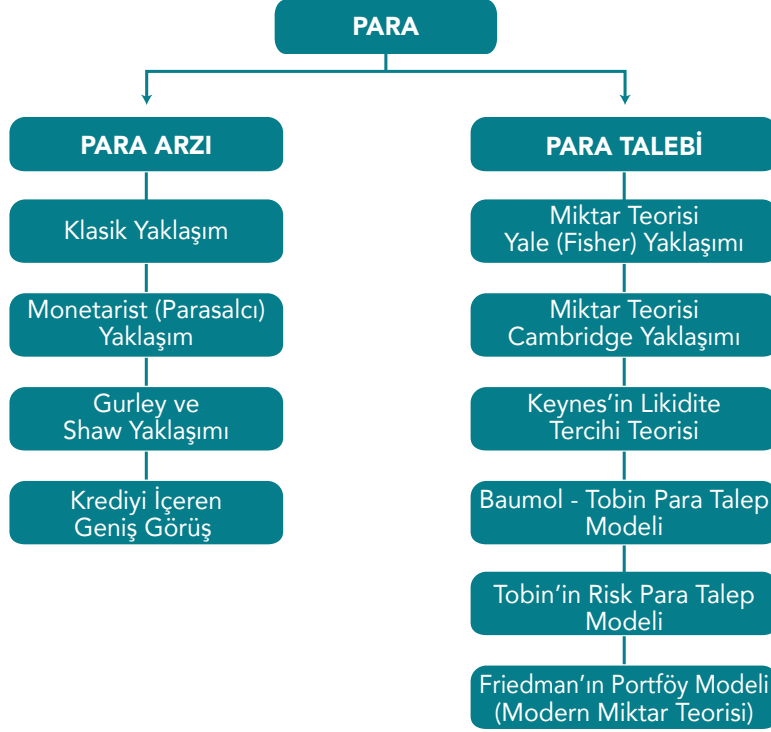
Vadesiz Mevduat=Demand Deposit

Vadeli Mevduat=Term Deposit

Paranın, kişilerin ceplerinde, cüzdanlarında ve kasalarında bulunan kısmına **nakit** ya da **dolaşımdaki para** denir. Paranın diğer kısmı nakit gibi bir faiz getirisi olmayan **vadesiz mevduattır**. Vadesiz mevduat sahibinin bankaya ihbarda bulunmaksızın hesabına çek yaparak ödeme yapması mümkündür. Çek sayesinde vadesiz mevduatta bir değişim (mübadele) aracıdır ve bu nedenle tam likit bir varlıktır. Paranın bir diğer kısmı **vadeli mevduattır**. Vadeli mevduat vadesiz mevduat gibi istenilen anda mübadele aracı olarak kullanılamaz. Vadeli mevduat ancak belirli bir maliyet karşılığında yani faiz kaybı karşılığında vadesiz mevduata veya nakde dönüştürülür. Vadeli mevduat belirli bir maliyet ve gecikmeye katlanarak mübadele (değişim) aracına dönüştürülebildiğinden dolayı daha az likittir. Dolayısıyla nominal para arzı içerisinde bulunan vadeli mevduat, değişim (mübadele) aracı olma fonksiyonunu doğrudan yerine getiremediğinden ve daha az likit olduğundan para olarak değil para benzeri olarak adlandırılır. Diğer bir ifade ile merkez bankası tarafından basılan kağıt para (banknot), vadeli mevduata dönüştüğü andan itibaren para olmaktan çıkarak para benzeri olarak adlandırılır. Böylece nakit (dolaşımdaki para) ve vadesiz mevduat **para** olarak, vadeli mevduat **para benzeri** olarak adlandırılmaktadır.

$$M = \underbrace{\text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)}}_{\text{Para (Tam Likit)}} + \underbrace{\text{Vadeli Mevduat (TD)}}_{\text{Para Benzeri (Daha Az Likit)}}$$

Hanehalkı sektörünün mali servetlerinin bir kısmını en likit mali varlık olan para (nakit+vadesiz mevduat) biçiminde tutmalarına **para talebi** denir. Şimdi sırasıyla para arzı ve para talebine ilişkin yaklaşımlar incelenecektir.

PARA ARZI YAKLAŞIMLARI

Klasik Yaklaşım: En dar kapsamlı yaklaşım olan klasik yaklaşımda para arzı; nakit ve vadesiz mevduatın toplamından oluşur.

$$M = \text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)}$$

Monetarist (Parasalıcı) Yaklaşım: Monetaristler para benzeri olan vadeli mevduatın da para olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşımda para arzı; nakit, vadesiz mevduat ve vadeli mevduatın toplamından oluşur.

$$M = \text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)} + \text{Vadeli Mevduat (TD)}$$

Gurley ve Shaw Yaklaşımı: Bu yaklaşım tüm para benzerlerinin para olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşımda para arzı; nakit, vadesiz mevduat, vadeli mevduat, bono, tahvil ve hisse senedi toplamından oluşur.

$$M = \text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)} + \text{Vadeli Mevduat (TD)} + \text{Bono, Tahvil ve Hisse Senedi}$$

Krediye İçeren Geniş Görüş: Bu görüş Gurley ve Shaw yaklaşımına ek olarak kredinin de para olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

$$M = \text{Nakit (C)} + \text{Vadesiz Mevduat (DD)} + \text{Vadeli Mevduat (TD)} + \text{Bono, Tahvil, Hisse Senedi} + \text{Kredi}$$

T.C. MERKEZ BANKASININ KULLANDIĞI PARA ARZLARI

M1=Nakit (C)+Vadesiz Mevduat (DD) (Vadesiz mevduata döviz hesapları da dahildir)

M2= M1+Vadeli Mevduat (TD) (Vadeli mevduata döviz hesapları da dahildir)

M3=M2+B tipi likit fon+Repo hesapları

PARA TALEBİ

Kişiler elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını para (nakit+vadesiz mevduat), diğer kısmını da para benzerleri (bono, tahvil, hisse senedi ve vadeli mevduat) olarak tutarlar. Kişilerin gelirlerinin bir kısmını en likit mali varlık olan para (nakit+vadesiz mevduat) biçiminde tutmalarına **para talebi** denir. Para talebi kavramı sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan bir kavramdır. 19. yüzyılda İngiltere’de başlayan sanayi devrimi öncesi dünyada tarım ekonomisi geçerliydi. Tarım ekonomisinde yevmiyeli çalışan insanlar gelirlerini günlük elde ederlerdi. Günlük çalışıp günlük gelir elde eden insanların ceplerinde para taşımalarına gerek yoktu. Sanayi devrimi ile birlikte fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlayan insanlar ilk önce gelirlerini haftalık olarak almaya başladı. Böylece insanlar geliri bir günde elde edip, günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir hafta boyunca harcamayı öğrendi. Daha sonra işverenlerin ödemeleri aylık yapmaya başlaması ile birlikte, geliri bir günde elde eden insanlar bir ay boyunca harcamayı öğrendi. Sanayi devrimi ile birlikte geliri bir günde elde eden insanların, önce bu gelirlerini bir hafta boyunca daha sonra bir ay boyunca ceplerinde tutmayı öğrenmeleri para talebi kavramını ortaya çıkardı. Gelirin para (nakit+vadesiz mevduat) biçiminde tutulmasının getirisi sıfırdır. Peki getirisi sıfır olmasına rağmen kişilerin gelirlerinin bir kısmını para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutmalarının nedeni nedir?

PARA TALEBİ TEORİLERİ

Kişilerin para talep etmelerinin nedenini ilk inceleyen klasik (neoklasik) iktisatçılar olmuştur. Bu nedenle para talebi teorilerinin ilki, 1911 yılında klasik (neoklasik) iktisatçılar tarafından geliştirilen **miktar teorisi**dir. Daha sonra miktar teorisini 1936 yılında Keynes’in geliştirdiği **likidite tercihi teorisi** izlemiştir. İkinci Dünya savaşı sonrası dönemde **Baumol-Tobin para talep modeli**, **Tobin’in risk para talep modeli** ve **Friedman’ın portföy modeli (modern miktar teorisi)** ortaya atılmıştır.

KLASİKLERİN PARA TALEBİ TEORİSİ (MİKTAR TEORİSİ)

Klasik (neoklasik) iktisatçılar para talebini, enflasyonun nedeninin para arzındaki artış olduğunu ileri süren, **paranın miktar teorisi** çerçevesinde ele almışlardır. Miktar teorisinin iki farklı yaklaşımı vardır. İlk yaklaşım ABD’de bulunan Yale üniversitesi öğretim üyesi olan Irving Fisher tarafından geliştirilen **Yale Yaklaşımı**, diğeri İngiltere’de bulunan Cambridge üniversitesi öğretim üyelerinden Alfred Marshall ve Cecil Pigou tarafından geliştirilen **Cambridge Yaklaşımı**dır.

YALE (FİŞER) YAKLAŞIMI

Klasik (neoklasik) bir iktisatçı olan Irving Fisher tarafından 1911 yılında geliştirilen miktar teorisinin çıkış noktasını değişim denklemi oluşturur. Bu nedenle ilk önce değişim denklemini inceleyelim.

Değişim (Mübadele) Denklemi

Mikro iktisatta, bir malın fiyatı ile miktarının çarpımı tüketiciler açısından o mala yapılan toplam harcamayı, üreticiler açısından ise o maldan elde edilen toplam hasılatı gösterir. Dolayısıyla bir mala yapılan toplam harcama ile aynı maldan elde edilen toplam hasılat birbirine eşittir.

$$\begin{array}{ccc} \underbrace{P \cdot Q} & & \underbrace{P \cdot Q} \\ \text{Tüketici} & & \text{Üretici} \\ \downarrow & & \downarrow \\ \text{Toplam Harcama (TE)} & = & \text{Toplam Hasılat (TR)} \end{array}$$

Toplam Harcama: Total Expenditure

Toplam Hasılat: Total Revenue

Mikro iktisatta geçerli olan bu eşitliğin makro iktisatta ki karşılığına **değişim (mübadele) denklemi** denir.

$$M.V = P.Y$$

M:Dolaşımda bulunan para miktarı

V:Paranın gelir dolaşım hızı

P:Fiyatlar genel düzeyi

Y: Reel GSYİH

Değişim denkleminin sol tarafı tüketiciler açısından, sağ tarafı ise üreticiler açısından yorumlanır. Paranın gelir dolaşım hızı belirli bir yılda dolaşımda bulunan paranın, o yılın nominal GSYİH'na kayıtlı olan mal ve hizmetlerin satın alınmasında kaç kez kullanıldığını, kaç kez el değiştirdiğini gösterir. Örneğin piyasada bulunan para miktarı 500 TL ve paranın gelir dolaşım hızı 4 ise, piyasada bulunan her 1 TL'in nominal GSYİH'ya kayıtlı olan mal ve hizmetlerin satın alınmasında ortalama 4 kez kullanıldığını, 4 kez el değiştirdiğini gösterir. Diğer bir ifade ile 500 TL'nin 4 kez harcandığını gösterir. Bu nedenle tüketiciler açısından bakıldığında, dolaşımda bulunan para miktarı ile paranın gelir dolaşım hızının çarpımı bir ekonomideki toplam harcama miktarını gösterir. Fiyatlar genel düzeyini gösteren P'nin özel adı GSYİH deflatörüdür. GSYİH deflatörü ile reel GSYİH'nın çarpımı nominal GSYİH'ya eşittir. Üreticiler açısından bakıldığında, GSYİH deflatörü ile reel GSYİH'nın çarpımı bir ekonomideki toplam hasılatı gösterir.

$$\begin{array}{ccc} \underbrace{M \cdot V} & & \underbrace{P \cdot Y} \\ \text{Tüketici} & & \text{Üretici} \\ \downarrow & & \downarrow \\ \text{Toplam Harcama (TE)} & = & \text{Toplam Hasılat (TR)} \end{array}$$

Dolayısıyla değişim denkleminde göre, bir ülkenin sınırları içinde belli bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlere yapılan toplam harcama ile bu nihai mal ve hizmetlerden elde edilen toplam hasılat birbirine eşittir.

Değişim denkleminde hareketle paranın gelir dolaşım hızı formülü:

$$V = \frac{P.Y}{M}$$

Değişim denklemi yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında, değişkenler arasında çarpı olduğu için yüzdesel değişimde araya artı konulur.

$$\% \Delta M + \% \Delta V = \% \Delta P + \% \Delta Y$$

Irving Fisher değişim denkleminde 3 varsayım ekleyerek, değişim denklemini miktar teorisine dönüştürmüştür.

Birinci varsayım, paranın gelir dolaşım hızının toplumların ödeme alışkanlıklarına bağlı olduğu (kurumsal unsurlar) ve kısa dönemde sabit olduğu hususudur. Irving Fisher'a göre, insanlar geliri bir günde elde edip bir ay boyunca harcamayı öğrendikleri için ödeme alışkanlıkları değişmez. Ödeme alışkanlıkları değişmediği sürece paranın gelir dolaşım hızı sabittir.

$$V=V_0$$

İkinci varsayım, ekonomi tam istihdam üretim düzeyinde dengede olduğundan, üretilen mal ve hizmet miktarının da tam istihdam düzeyinde sabit olduğu hususudur. Klasik (neoklasik) bir iktisatçı olan Irving Fisher'a göre, ekonomi tam istihdamdadır ve tam istihdam da bulunan bir ekonomide işsizlik sıfır iken üretim maksimumdur. Üretim maksimum olduğu için sabittir.

$$Y=Y_0$$

Üçüncü ve son varsayım, fiyatlar genel düzeyi ile dolaşımda bulunan para miktarı arasında bir nedensellik ilişkisi olduğu hususudur. Bu nedensellik ilişkisinde dolaşımda bulunan para miktarı bağımsız değişken, fiyatlar genel düzeyi bağımlı değişkendir. Nedenselliğin yönü dolaşımda bulunan para miktarından fiyatlar genel düzeyine doğrudur. Dolaşımda bulunan para miktarı fiyatlar genel düzeyini belirler. Bu varsayımlar sonucunda ortaya çıkan Fisher denklemi:

$$M.V_0 = P.Y_0$$

Fisher denklemi yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında:

$$\% \Delta M + 0 = \% \Delta P + 0$$

$$\% \Delta M = \% \Delta P$$

$$m=\pi$$

Fisher denkleminde göre dolaşımda bulunan para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğrudan doğruya ve aynı oranda bir ilişki vardır. Dolaşımda bulunan para miktarındaki değişim oranı (m) ile fiyatlar genel düzeyindeki değişim oranı (π) birbirine eşittir. Örneğin para miktarı %10 artarsa fiyatlar genel düzeyi de %10 artar. Enflasyon oranı % 10 olur. Para miktarı %10 azalırsa fiyatlar genel düzeyi de %10 azalır. Deflasyon oranı % 10 olur. Enflasyon ulusal paranın sürekli olarak değer kaybetmesine, deflasyon ise değer kazanmasına neden olur. Dolayısıyla klasik (neoklasik) iktisatçılara göre paranın değeri sadece miktarına bağlıdır. Enflasyon ve deflasyon her zaman parasal bir olgudur.

- ✓ Dolaşımda bulunan para miktarı artarsa fiyatlar genel düzeyi artar (enflasyon) ulusal para değer kaybeder.
- ✓ Dolaşımda bulunan para miktarı azalırsa fiyatlar genel düzeyi azalır (deflasyon) ulusal para değer kazanır.

Değişim (Mübadele) Denklemi	Fisher Denklemi
$M.V = P.Y$	$M.V_0 = P.Y_0$
Yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında	Yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında
$\% \Delta M + \% \Delta V = \% \Delta P + \% \Delta Y$	$\% \Delta M + 0 = \% \Delta P + 0$
	$\% \Delta M = \% \Delta P$
	$m=\pi$

Yale (Fisher) yaklaşımında kişilerin parayı sadece bir fonksiyonundan dolayı talep ettikleri kabul edilir. Bu fonksiyon paranın işlemlere aracılık etme fonksiyonudur. Paranın işlemlere aracılık etme fonksiyonu, kişilerin mal piyasasındaki alışverişlerinde paraya ihtiyaç duymalarından dolayı ortaya çıkmıştır. Kişilerin kazançları ile beklenen harcamaları arasında bir gecikme vardır. Örneğin kendisine her ayın başında ödeme yapılan bir kişi, bu kazancını bütün ay boyunca harcar ve dolayısıyla da kazancının belli bir kısmını 30 gün boyunca para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutar. Kişilerin kazançları ile beklenen harcamaları arasındaki zaman açığını kapatmak için yani mal satın alma işlemlerinde kullanmak için para talep etmelerine **işlem amaçlı para talebi** denir. Kişilerin mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı gelir düzeylerine bağlıdır. Kişilerin geliri arttıkça mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı artar. Fisher bu görüşünü şu şekilde ispatlamıştır.

Fisher Denklemi

$$M \cdot V_0 = P \cdot Y_0$$

Eşitliğin sol tarafında yer alan V_0 değişkeni sağ tarafa atılırsa aşağıdaki eşitliğe ulaşılır.

$$M = \frac{1}{V_0} P \cdot Y_0$$

Klasiklere (neoklasik) göre piyasalar sürekli temizlendiğinden dolayı, para piyasası her zaman dengededir. Bu nedenle para arzı (M) ile para talebi (M_D) birbirine eşittir.

$$M = M_D$$

Fisher denkleminde yer alan para arzı yerine para talebi yazılırsa aşağıdaki eşitliğe ulaşılır.

$$M_D = \frac{1}{V_0} P \cdot Y_0$$

Bu eşitlikte yer alan para talebi, nominal bir para talebidir. Sağ tarafta yer alan P değişkeni sol tarafa atıldığında reel para talebine ulaşılır.

$$\frac{M_D}{P} = \frac{1}{V_0} Y_0$$

Bu eşitliğe göre reel para talebi reel GSYİH'nın belirli bir oranından ($\frac{1}{V_0}$) ibarettir.

Paranın gelir dolaşım hızı sabit olduğundan reel para talebi ile reel GSYİH arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Klasik (neoklasik) iktisatçılara göre, tam istihdam da bulunan bir ekonomide işsizlik sıfır olduğundan hem işgücü hem de üretim maksimumdur. Üretimin artabilmesi için işgücü miktarının artması gerekir. İşgücü miktarı arttıkça üretim yani reel GSYİH artar, reel GSYİH arttıkça para talebi artar.

$$\text{İşgücü} \uparrow \quad Y \uparrow \quad \frac{M_D}{P} \uparrow$$

Sonuç olarak Fisher denklemine göre bir ekonomide işlem amaçlı reel para talebi reel GSYİH'ya bağlıdır ve reel GSYİH ile doğru orantılıdır. Reel para talebi reel GSYİH'nın pozitif bir fonksiyonudur.

$$\frac{M_D}{P} = f(Y)$$

$$Y \uparrow \quad \frac{M_D}{P} \uparrow$$

CAMBRIDGE YAKLAŞIMI

Para talebi konusunda Cambridge Üniversitesi öğretim üyelerinden Alfred Marshall ve Cecil Pigou tarafından geliştirilen bu yaklaşımda, kişilerin ne kadar para tutmak istedikleri üzerinde durulur. Cambridge yaklaşımında kişilerin parayı, iki fonksiyonundan dolayı talep ettikleri kabul edilir. Bunlardan birincisi Yale yaklaşımında olduğu gibi paranın işlemlere aracılık etme fonksiyonudur. Diğer bir ifade ile **işlem amaçlı para talebi**dir. Kişilerin mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı gelir düzeylerine bağlıdır. Kişilerin geliri arttıkça mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı artar. İkincisi paranın servet saklama aracı olma fonksiyonudur. Serveti artan kişiler, bu servetlerini para (nakit+vadesiz mevduat) ve para benzeri (bono, tahvil, hisse senedi ve vadeli mevduat) şeklinde tutarlar. Serveti artan kişilerin servetlerinin bir kısmını para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutmalarına, **servet saklama amaçlı para talebi** denir. Kişilerin servet saklama amacıyla talep ettikleri para miktarı da gelir düzeylerine bağlıdır. Kişilerin geliri arttıkça servet saklama amacıyla talep ettikleri para miktarı da artar.

Cambridge yaklaşımına göre bir ekonomide hem işlem amaçlı reel para talebi hem de servet saklama amaçlı reel para talebi reel GSYİH'ya bağlıdır ve reel GSYİH ile doğru orantılıdır. Reel para talebi reel GSYİH'nın pozitif bir fonksiyonudur.

$$\frac{M_D}{P} = f(Y)$$

$$Y \uparrow \frac{M_D}{P} \uparrow$$

Bu fonksiyon denklem şeklinde yazıldığında

$$\frac{M_D}{P} = k.Y$$

k: Para talebinin gelire duyarlılığı

Marshall'a göre k parametresi, kişilerin gelirlerinin ne kadarını işlem amacıyla para olarak tuttuklarını gösterir ve reel GSYİH'da meydana gelen %1'lik bir değişimin para talebini % ne kadar değiştirdiğinden hareketle hesaplanır. Dikkat edilirse k parametresi, **paranın gelir esnekliğini** göstermektedir. k parametresi Alfred Marshall tarafından geliştirildiğinden **"Marshall'ın k'sı"** olarak da adlandırılmaktadır. k parametresi ne kadar düşük ise para talebi de o kadar düşük olmaktadır.

$$Y=100 \text{ TL iken}$$

$$k=0,25 \text{ ise } \frac{M_D}{P}=25 \text{ TL'dir}$$

$$k=0,20 \text{ ise } \frac{M_D}{P}=20 \text{ TL'dir}$$

Görüldüğü gibi geliri 100 TL olan bir kişi k=0,25 ise gelirinin 25 TL'sini, k=0,20 ise 20 TL'sini para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutmaktadır.

Cambridge yaklaşımında iki varsayım kullanılmıştır. Birinci varsayım, para talebinin gelire duyarlılığının toplumların ödeme alışkanlıklarına bağlı olduğu (kurumsal unsurlar) ve kısa dönemde sabit olduğu hususudur. Marshall ve Pigou'ya göre, insanlar geliri bir günde elde edip bir ay boyunca harcamayı öğrendikleri için ödeme alışkanlıkları değişmez. Ödeme alışkanlıkları değişmediği sürece para talebinin gelire duyarlılığı sabittir.

$$k=k_0$$

İkinci varsayım, ekonomi tam istihdam üretim düzeyinde dengede olduğundan, üretilen mal ve hizmet miktarının da tam istihdam düzeyinde sabit olduğu hususudur. Marshall ve Pigou'ya göre, ekonomi tam istihdamdadır ve tam istihdam da bulunan bir ekonomide işsizlik sıfır iken üretim maksimumdur. Üretim maksimum olduğu için sabittir.

$$Y=Y_0$$

Bu varsayımlar sonucunda reel para talebi denklemi aşağıdaki şekle dönüşür.

$$\frac{M_D}{P} = k_0 \cdot Y_0$$

Klasiklere (neoklasik) göre piyasalar sürekli temizlendiğinden dolayı, para piyasası her zaman dengededir. Bu nedenle para arzı (M) ile para talebi (M_D) birbirine eşittir.

$$M=M_D$$

Reel para talebi denkleminde yer alan para talebi yerine para arzı yazılırsa aşağıdaki denkleme ulaşılır.

$$\frac{M}{P} = k_0 \cdot Y_0$$

Ortaya çıkan bu denkleme **Cambridge denklemi** denir. Cambridge denklemi yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında, sol tarafta değişkenler arasında bölüm olduğu için yüzdesel değişimde araya eksi, sağ tarafta değişkenler arasında çarpı olduğu için yüzdesel değişimde araya artı konulur.

$$\frac{M}{P} = k_0 \cdot Y_0$$

$$\% \Delta M - \% \Delta P = 0+0$$

$$m-\pi=0$$

$$m=\pi$$

Görüldüğü gibi, Fisher denkleminde de Cambridge denkleminde de dolaşımda bulunan para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğrudan doğruya ve aynı oranda bir ilişki vardır. Dolaşımda bulunan para miktarındaki değişim oranı (m) ile fiyatlar genel düzeyindeki değişim oranı (π) birbirine eşittir. Örneğin para miktarı %10 artarsa fiyatlar genel düzeyi de %10 artar. Enflasyon oranı % 10 olur. Para miktarı %10 azalırsa fiyatlar genel düzeyi de %10 azalır. Deflasyon oranı % 10 olur.

Fisher Denklemi	Cambridge Denklemi
$M \cdot V_0 = P \cdot Y_0$	$\frac{M}{P} = k_0 \cdot Y_0$
Yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında	Yüzdesel değişim şeklinde yazıldığında
$\% \Delta M + 0 = \% \Delta P + 0$	$\% \Delta M - \% \Delta P = 0+0$
$\% \Delta M = \% \Delta P$	$m-\pi=0$
$m=\pi$	$m=\pi$

Her iki denklemin aynı sonucu vermesinin nedeni Cambridge denklemi Fisher denklemine dönüştürüldüğünde ortaya çıkmaktadır. Cambridge denkleminde eşitliğin sağ tarafında yer alan k_0 parametresi sol tarafa, sol tarafta yer alan P değişkeni sağ tarafa alındığında aşağıdaki denklem ortaya çıkar.

$$M \cdot \frac{1}{k_0} = P \cdot Y_0$$

Fisher denklemi ile Cambridge denklemi alt alta yazıldığında paranın gelir dolaşım hızının (V) para talebinin gelire duyarlılığının tersine ($\frac{1}{k}$)'ya eşit olduğu görülmektedir.

$$\begin{array}{l} M \cdot V_0 = P \cdot Y_0 \\ M \cdot \frac{1}{k_0} = P \cdot Y_0 \end{array}$$
$$V = \frac{1}{k}$$

Y=100 TL iken

$$V=4 \text{ ise } k=0,25 \text{ ve } \frac{M_D}{P}=25 \text{ TL'dir}$$

$$V=5 \text{ ise } k=0,20 \text{ ve } \frac{M_D}{P}=20 \text{ TL'dir}$$

Görüldüğü gibi geliri 100 TL olan bir kişi V=4 ise gelirinin 0.25'ini (25 TL), V=5 ise gelirinin 0,20'sini (20 TL) para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutmaktadır. Sonuç olarak, klasiklerin (neoklasik) para talebi teorisi olarak geliştirilen miktar teorisinin **Yale (Fisher) Yaklaşımı** ve **Cambridge Yaklaşımı** olmak üzere iki farklı yaklaşımı vardır. Yale (Fisher) yaklaşımında kişiler sadece işlem amaçlı para talep ederken, Cambridge yaklaşımında hem işlem hem de servet saklama amaçlı para talep etmektedirler. Bu farklılığa rağmen her iki yaklaşımda da reel para talebi reel GSYİH'ya bağlıdır ve reel GSYİH ile doğru orantılıdır. Reel para talebi reel GSYİH'nın pozitif bir fonksiyonudur.

KEYNES'İN PARA TALEBİ TEORİSİ (LİKİDİTE TERCİHİ TEORİSİ)

Keynes'e göre, kişilerin en likit mali varlık olan parayı talep etmeleri likiditeyi tercih etmeleri anlamına gelir. Bu nedenle Keynes para talebine ilişkin görüşlerini **likidite tercihi teorisi** olarak adlandırmış ve reel para talebini ifade ederken "L" harfini kullanmıştır. Keynes modelinde kişilerin mali servetlerini ya para (nakit+vadesiz mevduat) ya da tahvil (para benzeri) biçiminde tuttuklarını varsaymıştır. Bu modelde kullanılan tahvil, sahibine her yıl sürekli olarak sabit faiz geliri sağlayan ve **konsol** olarak adlandırılan kupon ödemeli devlet tahvilidir. Devlet tahvilinin geri ödenmeme riski sıfırdır. Dolayısıyla bu modelde kişiler mali servetlerini ya getirisi sıfır olan para (nakit+vadesiz mevduat) ya da getirisi faiz olan tahvil (para benzeri) olarak tutarlar. Keynes'e göre kişiler, getirisi sıfır olmasına rağmen işlem, ihtiyat ve spekülasyon amaçlı para talebi olmak üzere 3 nedenden dolayı para talep ederler.

İşlem Amaçlı Para Talebi

Klasik (neoklasik) bir iktisatçı olan Irving Fisher tarafından ifade edilen işlem amaçlı para talebi Keynes tarafından da kullanılmıştır. Kişilerin kazançları ile beklenen harcamaları arasında bir gecikme vardır. Örneğin kendisine her ayın başında ödeme yapılan bir kişi, bu kazancını bütün ay boyunca harcar ve dolayısıyla da kazancının belli bir kısmını 30 gün boyunca para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tutar. Kişilerin kazançları ile beklenen harcamaları arasındaki zaman açığını kapatmak için yani mal satın alma işlemlerinde kullanmak için para talep etmelerine **işlem amaçlı para talebi** denir. Kişilerin mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı gelir düzeylerine bağlıdır. Kişilerin geliri arttıkça mal satın alma işlemlerinde kullanmak için talep ettikleri para miktarı artar.

$$Y \uparrow L \uparrow$$

Keynes'e göre, bir ekonomide işlem amaçlı reel para talebi (L) reel GSYİH'ya bağlıdır ve reel GSYİH ile doğru orantılıdır. Reel para talebi reel GSYİH'nın pozitif bir fonksiyonudur.

$$L = f(Y)$$

Bu fonksiyon denklem şeklinde yazıldığında

$$L = kY$$

k: Para talebinin gelire duyarlılığı

Marshall tarafından geliştirilen ve bu nedenle **"Marshall'ın k'sı"** olarak adlandırılan k parametresini Keynes'te kullanmıştır. Marshall'a göre k parametresi kişilerin gelirlerinin ne kadarını işlem amacıyla para olarak tuttıklarını gösterir ve reel GSYİH'da meydana gelen %1'lik bir değişimin para talebini % ne kadar değiştirdiğinden hareketle hesaplanır. k parametresini, gelirin hangi sıklıkla elde edildiği belirler. Kişiler gelirlerini ne kadar sık ödemeler halinde elde ederler ise k parametresi o kadar düşük olur. k parametresinin düşük olduğu ekonomilerde ortalama para talebi de düşük olur.

Ortalama Para Talebi

Kişilerin bir ay boyunca gelirlerinin ortalama ne kadarını para (nakit+vadesiz mevduat) olarak tuttıklarını gösteren kavrama **ortalama para talebi** denir. Ortalama para talebini kişilerin bir aylık gelirlerini hangi sıklıkta ki ödemeler halinde aldıkları belirler. Örneğin bir kişi aylık gelirini haftalık olarak dört ödeme şeklinde de alabilir ya da her ayın başında tek ödeme şeklinde de alabilir. Ortalama para talebi iki şekilde hesaplanır. Birinci hesaplama yöntemi, birinci haftanın başında ki para talebi ile dördüncü haftanın sonunda ki para talebi toplamının 2'ye bölünmesi ile hesaplanmasındır. İkinci hesaplama yönteminde ise işlem sayısından faydalanılır. İşlem sayısı (n); bir aylık gelirin kaç seferde para talebine dönüştüğünü gösterir. Aylık gelirini haftalık olarak dört ödeme şeklinde alan bir kişinin işlem sayısı 4 iken (n=4), her ayın başında tek ödeme şeklinde alan bir kişinin işlem sayısı 1'dir (n=1).

I. YOL	II. YOL
<p>Birinci Haftanın Başındaki Para Talebi</p> <p>+</p> <p>Dördüncü Haftanın Sonundaki Para Talebi</p> <p>Ortalama Para Talebi = $\frac{\text{Birinci Haftanın Başındaki Para Talebi} + \text{Dördüncü Haftanın Sonundaki Para Talebi}}{2}$</p>	<p>Ortalama Para Talebi = $\frac{Y}{2n}$</p> <p>Y: Aylık gelir</p> <p>n: İşlem sayısı (Bir aylık gelirin kaç seferde para talebine dönüştüğünü gösterir)</p>